

Diareja dhe enteroksemia: problematika e vazhdueshme

Përgatitur nga Franz Riegler, konsulent i Schaumann dhe aksioner i Austria Prämix shpk.

Diareja dhe entereoksemia janë sëmundjet më të përhapura në procesin e rritjes së gicave të cilat shkaktojnë humbje ekonomike të mëdha për shkak të ngordhjeve të papritura dhe rritjes së depresionit të kafshëve. Sa më shumë njohuri të kemi mbi këto sëmundje aq më i lehtë do të jetë parandalimi i tyre.

Gicat në mëmëzim të sapo ndarë nga dosa gjenden në një situatë stresuese. Gici duhet të përballet me ndarjen nga dosa, transportin, luftën për rang në tufë, presionin ndaj mikrobeve dhe zëvendësimin e qumështit të gjirit me ushqim të fortë. Gjatë periudhës së ushqimit me gji, gici konsumon nëpërmjet qumështit (laktozë, yndyrë, proteina, ujë) një ushqim shumë të tretshëm. Nga shpërbërja e laktozës në acid laktik, pH në zorrë ulet. Në këtë mënyrë bakteret koliforme nuk mund të zhvillohen. I gjithë aparati tretës duhet të përshtatet me zëvendësimin e qumështit me ujë dhe ushqimit të ngurtë me ushqim me bazë drithërash. Kjo do të çojë në një rritje të vëllimit të zorrës së trashë dhe të hollë, ndryshim në florën intestinale dhe një ndryshim në prodhimin e enzimave. Prodhimi i pamjaftueshëm i acidit kolhidrik në stomak në 3-4 javët e para të jetës dhe lëvizshmëria e ulët e

zorrëve, lehtëson kalimin e baktereve E.coli përmes stomakut si dhe shtimin e baktereve në zorrën e hollë dhe të trashë. Në këtë mënyrë kemi një shtim masiv të baktereve E.coli në zorrën e hollë. Kjo dhe ulja e aftësive mbrojtëse të shkaktuara nga stresi mund të çojë në sëmurje të kafshës.

Ushqimi i pakët

Gicat, në ditët e para pas ndarjes, hanë më pak për shkak të ndërrimit të ushqimit dhe stresit. Gjatë kësaj periudhe ngadalësohet ripërtëritja e qelizave në mukozën e zorrëve dhe ulet prodhimi i enzimave, dhe si pasojë ulet ndjeshëm aftësia tretëse. Kur gicat fillojnë të hanë, rritet konsumi i ushqimit për të kompensuar defiçitet në energji.

Për shkak të mostretjes së mirë të ushqimit në stomak, një sasi e madhe e ushqimit kalon e patretur në segmentet e zorrëve. Kjo çon në përhapjen e baktereve Ecoli të cilat mund të shkaktojë diarre dhe enteroksemi.

Diarreja dhe enteroksemia

Deri më sot janë të njohura me mijra stereotipa të E.colit, ndërmjet të cilave bëhet dallimi midis baktereve patogjene (që shkaktojnë sëmundje) dhe atyre jopatogjene (që nuk shkaktojnë sëmundje). Bakteret jopatogjene janë të pranishme në traktin gastrointestinal. Bakteret patogjenë ndahen në enterotoksike (ETEC) dhe verotoksike (VTEC). Këto janë përgjegjëse për diarrenë dhe enterokseminë tek gicat e porsalindurit dhe gicat në shkëputje.

Zorra e hollë është e zgjeruar dhe e mbushur me lëngje.

Diarreja

klinike

Shtamet enteropatogjene dhe shtamet enterotoksemike *E. coli* shkaktojnë diarre. Ato kanë strukturë sipërfaqësore (fibrike) në mënyrë që të ngjiten në epitelin e zorrëve. Këto baktere prodhojnë enterotoksinë (toksinë), të cilat çlirojnë në qelizat e zorrëve ujë dhe elektrolitë (natrium, klorid kaliumi). Zakonisht sëmundja shfaqet pas shkëputjes ose pas ndryshimit të ushqimit (Prestarter → ushqim i shkëputjes/ ushqim i shkëputjes → ushqim për rritje).

Si pasojë ndodh diarre e ujshme me humbje lëngjesh dhe elektrolite. Tufat kanë një rritje johomogjene dhe mund të ngordhin nga dehidratimi.

Nga edema e trurit kafshët fillojnë të dridhen, shfaqin çrregullime ekulibri, qëndrojnë shtrirë dhe lëvizin këmbët në formë lopate dhe ngordhin brenda 24 orëve.

Enteroksemia klinike

Enteroksemia shkaktohet nga *E. coli* toksik. Ato zotërojnë mekanizma që ngjiten në murin e zorrëve dhe prodhojnë toksina, të cilat ndryshojnë përshkueshmërinë e mureve të enëve të gjakut. Post reaksionet janë humbjet e lëngjeve në indet përreth dhe si pasojë shkaktohen edema. Kafshët shfaqin enjtje të qepallave (sytë duken si të rënë). Edema pulmonare shkakton ngulçim dhe dëmtim të sistemit kardiovaskular. Mukoza e lëkurës së veshëve, hundës si dhe membrana e syrit marrin ngjyrë të kuqe në blu. Nga edema e trurit kafshët fillojnë të dridhen, shfaqin çrregullime ekulibri, qëndrojnë shtrirë dhe lëvizin këmbët në formë lopate. Nëse kafshët nuk do të trajtohen në kohë, ata do të ngordhin brenda 24 orëve nga shfaqja e sëmundjes.

Simptomat shfaqen zakonisht tek gicat më të zhvilluar sepse këto kafshë marrin menjëherë sasi të mëdha ushqimi. Ushqimi tretet pak në stomak dhe një pjesë e madhe e ushqimit depozitohet në pjesën e pasme të zorrëve.

Diagnostifikimi

Në mënyrë që të mund të merren masa terapeutike dhe profilaktike sa më efikase, nevojitet një diagnozë sa më e saktë. Nga njëra anë duhet të vëzhgohen simptomat dhe nga ana tjetër bëhet çarja e kafshës së ngordhur dhe për të marrë mostra të zorrëve dhe të indeve. Diagnoza bëhet e bazuar duke specifikuar shkaktarin dhe zbulimit të toksinës.

Kafshët e ngordhura nga E.coli kanë një trup të thatë dhe sy të rënë. Zorra e hollë është e zgjeruar dhe e mbushur me lëngje.

Kafshët e ngordhura nga enteroksemia paraqesin edema në hundë, në qepallat e syve, në muret e stomakut dhe zorrën e trashë. Përmbajtja e zorrës së hollë është e ujshme, me gjak dhe muret e zorrëve janë të skuqura.

Terapia

Mund të merren masat e trajtimi të më poshtme:

- Trajtim i menjëhershëm me antibiotik i të gjithë tufës nëpërmjet ushqimit (kolistin sulfat, linkomicin, neomicin sulfat) si dhe trajtim individual i gicave të prekur me preparate për injeksione (Fluochinolone, Cefquinom, Trimetoprim-Sulfonamid, etj.)
- Të kufizohet ushqimi dhe të ofrohen sa më shumë lëngje
- Zëvendësim i lëngjeve të humbura nga goja (të jepen elektrolite dhe produkte me përmbajtje glukoze)

Profilaksia

Ofrohen mënyra të ndryshme për të parandaluar diarrenë dhe sëmundjen e enteroksemisë.

Gica të shëndetshëm, ky është fillimi i një rritjeje të mirë. Më poshtë gjenden disa vlerësime profilaktike:

- Shëndeti i gicave
  - Trajtime përkatëse të sëmundjeve (diare, kollë, etj) në zonën e gicave në mëmëzim,
  - Të ketë sa më pak stres (mundësisht vaksinim për Mykoplasma dhe Circovirus disa ditë para shkëputjes).
  - Gica e prapambetur të eleminohen.
- Menaxhimi
  - Të praktikohet metoda brenda-jashtë në dhomat e shkëputjes e ndjekur nga pastrim i thellë dhe dezinfektim.
  - Dhomat e shkëputjes të ngrohen paraprakisht nga 28°C-29°C, zona të izoluara ose të ngrohta, jo mbimbushje e stallave.
- Ushqimi
  - Gicat të ushqehen me Prestarter pas ditës së 10 të lindjes (përgatitja e enzimave tretëse nga përbërës bimorë) ndryshime të ushqimit nëpërmjet përzierjes së ushqimit, disa ditë para shkëputjes duhet të përdoret ushqimi i shkëputjes.
  - Të nxitet konsumi i ushqimit pas shkëputjes (për të shkurtuar periudhën e urisë).
    - Të ketë vende të mjaftueshme për të ngrënë (1:1 deri në 1:4).
    - Të ofrohet ushqim edhe natën në mënyrë që gicat e dobët të mund të hanë.
  - Të ofrohet ushqim higjienik disa herë në ditë në sasi të vogla, mundësisht i njomë.
  - Të ofrohet ushqim me përmbajtje të lartë fibrash dhe me përmbajtje të reduktuar proteinash, të përdoren komponentë ushqimorë të tretshëm (produkte qumështi, produkte plazme, yndyrna të përpunuara).
  - Ulje e pH në traktin gastrointestinal nga shtimi i acideve organike.
- Furnizimi me ujë
  - Pirëset e ujit të pastrohen rregullisht, vaskat e ujit të testohen me ujë të rrjedhshëm përpara futjes së tufës, për të hequr ujin e ndenjtur.
  - Të kontrollohet rrjedhja e ujit (0,5 deri në 1 l/minutë), t'i kushtohet kujdes raportit kafshë- lug (1:10).

- Ulje e vlerës së pH në traktin gastrointestinal nëpërmjet shtimit të acideve (psh. 500g acid citrik në 2.000 l ujë).
- Sisteme të desinfektimit të ujit.
- Zink
  - Në disa vende si Danimarka, ushqimi pas shkëputjes pasurohet me oksid zinku. Për të arritur efikasitetin, oksidi i zinkut duhet të përdoret në sasinë maksimale të lejuar në ushqim. Kjo është e ndaluar në Austri sepse sasi të mëdha të oksidit të zinkut nuk metabolizohen dhe si pasojë grumbullohen mbi plehun në tokë.
- Përdorim profilaktik i antibiotikëve kundër Ecoli-t në 1-2 javët e para pas shkëputjes.
- Vaksinim kundër E.coli-t.
- Përdorimi i probiotikëve (baktere të acidit laktik, maja, sporet e bacilit), përdorim i erëzave bimore (si psh. rigon).
- Krijimi i një rrace rezistente kundër E.colit , të cilat nuk kanë receptorë për mikrobet e E.coli-t (psh. fig-18). Problemi: mungesa e receptorëve trashëgohet dhe është e lidhur me rezistencën ndaj stresit të kafshëve. Për këtë arsye, në ditët e sotme nuk mund të ketë kafshë në tufa të mëdha që nuk trashëgojnë rezeptorët.

Përmbledhje

Në stalla profesionale të mbarshtimit të derrit, në sektorin më delikat të shkëputjes mund të arrihet shmangia e E.colit nëpërmjet ushqimit të duhur, klimës optimale në stallë dhe përmirësimit të menaxhimit.